

NEVENSCHIKKING ONDER *TE*

Jack Hoeksema

In Gunnar Bech's klassieke *Studien über das deutsche Verbum infinitum* (Bech 1955-57: 16) wordt geobserveerd dat het woordje *zu* in nevenschikkingen van infinitieven herhaald dient te worden in ieder lid. Men zegt *zu kommen und zu gehen*, niet **zu kommen und gehen*. In dit opzicht wijkt het opvallend af van zijn Engelse en Deense tegenhangers, aldus Bech, die opmerkt dat naast *to come and to go* ook acceptabel is *to come and go*, en naast *at komme og at gå* het Deens ook toelaat *at komme og gå*. Wanneer we *zu* beschouwen als een prefix, en niet als een onafhankelijk woord, dan is het mogelijk de gedwongen herhaling van *zu* te verklaren als een speciaal geval van een algemenere regel die nevenschikking in het bereik van een onbeklemtoond affix uitsluit, vgl. **besuchen und -lästigen*.¹

Stelt men nu de vraag naar de status van het Nederlandse woordje *te*, dan valt allereerst op dat Bech hierover met geen woord rept, hoewel hij in zijn voorwoord laat weten dat zijn onderzoek zich aanvankelijk ook uitstreckte tot het Nederlands, en we bovendien van andere publicaties weten dat Bech goed bekend was met het Nederlands. Misschien is dit niet toevallig. Wanneer ik mijn eigen intuïties raadpleeg omtrent het correcte gebruik van *te*, dan komt het me voor dat het Nederlandse *te* niet afwijkt van zijn Duitse zusje *zu*. Ik zeg dat we stonden te dansen en te springen, en zeker niet dat we stonden te dansen en springen. Daar staat tegenover dat C. Jan-Wouter Zwart, in een recent proefschrift (Zwart 1993: 104), melding maakt van optionaliteit van *te* in het tweede lid van een nevenschikking in voorbeelden als *om in L.A. te leven en (te) sterven* en *om boeken te kopen en (te) lezen*. Het lijkt erop, dat we het Nederlands niet eenduidig kunnen indelen bij het Duits of bij het Deens, maar dat sommige idiolecten zich bij het Duits aansluiten, en andere bij het Deens en het Engels.

Dat deze situatie niet van vandaag of gisteren is, leert ons Huydecoper (1730: 238-239). Huydecoper's studie is een gedetailleerd en geleerd taalkundig commentaar op Vondels vertaling van Ovidius' *Metamorfosen*, in de vorm van aantekeningen bij verzen en versgedeelten. Wanneer Vondel schrijft *te zwelgen en verslinden*, merkt Huydecoper het volgende op:²

TE ZWELGEN EN VERSLINDEN) Het is zeker, ten minste by my, dat dit behoorde te weezen, *te zwelgen en TE verslinden*. *te slinden* hadt hy hier kunnen zeggen. echter twyffel ik, of 'er wel één Dichter te noemen zy, die zich van deeze vryheid noit bediend heeft. in dit Werk alleen wordt dit TE op deeze wyze meer dan dertigmaalen uitgelaaten. Ik vind het ook by Poot p. 356. *Men verge my ook niet te denken of gelooven*. doch voorbeelden zyn hier onnut.

Het is natuurlijk mogelijk dat Vondel eigenlijk van Huydecopers gevoelen was, maar een *tetje* moest offeren aan het metrum. Deze mogelijkheid is ook Huydecoper niet ontgaan en hij merkt dan ook nog het volgende op (t.a.p.):

alleen moet ik zeggen, dat ik 't ook in on dicht gevonden heb by G. Brandt in De Ruiter B. XII. p. 702. *Om met dezelve T' overleggen en overweegen*, het welk hy zelf echter verbeterd, als hy naderhand schryft B. XV. p 866. *Om met den L. Ad. De Ruiter, en de Heeren Gecommitteerden T'overleggen en T'overweegen*.

Het gebruik van Vondel, Poot, Brandt en anderen wijst erop, dat herhaling van *te* in nevenschikkingen niet verplicht was in de 17e en 18e eeuw, terwijl het oordeel van Huydecoper waardevolle informatie geeft over de intuities van althans één tijdgenoot die overeenstemmen met de mijne, en met het Duitse gebruik.

Moraal. Het werk van lieden als Balthasar Huydecoper wordt (grotendeels maar niet helemaal ten onrechte) wel eens afgedaan als (onwetenschappelijke) prescriptieve taalkunde, cf. ook Kollewijns karakterisering van Huydecoper als taal despoot uit de pruikentijd. Toch moeten we deze prescriptieve taalkunde niet geheel afdoen als irrelevant. Ze kan soms waardevolle informatie bieden over grammaticaliteitsoordelen, informatie die we anders slechts met grote moeite, en indirect, kunnen afleiden uit het taalgebruik.

Noten

1. In de ogen van Bech is *zu* een exponent van *statusrectie*, de werkwoordelijke tegenhanger van *naamvalsrectie*.
2. Het citaat is niet veranderd in de 2e herziene druk van Huydecopers *Proeve*, bezorgd door F. van Lelyveld, 2e deel, p. 62 (A. en J. Honkoop, Leiden, 1784).

Bibliografie

- Bech, Gunnar, 1955-57, *Studien über das deutsche verbum infinitum*. Historisk-filologiske Meddelelser udgivet af Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab 35-2 (1955), 36-6 (1957), Kopenhagen. 2e, onveranderde uitgave, Niemeyer Verlag, Tübingen, 1983.
- Balthasar Huydecoper, 1730, *Proeve van Taal- en Dichtkunde in Vrijmoedige Aanmerkingen op Vondels Vertaalde Herscheppingen van Ovidius, waar achter volgen eenige Bijvoegsels en Verbeteringen, een kort Bericht wegens de letter Y, en twee Bladwijzers*. Amsterdam: E. Visscher en J. Tirion.
- Zwart, C. Jan-Wouter, 1993, *Dutch Syntax. A Minimalist Approach*. Dissertatie, Rijksuniversiteit Groningen.